

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора філологічних наук
Тютюнник Оксани Михайлівни
на дисертацію Семенюк Ольги Богданівни
«Жанрово-стильова типологія епістолярію Вінстона Черчилля»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
035 «Філологія»

Актуальність теми дослідження. Феноменальні постаті традиційно в усі часи привертали й надалі привертатимуть увагу як пересічних реципієнтів, так і прискіпливих науковців-дослідників. І неважливо при цьому про кого йдеться: талановитого державотворця, політичного діяча, ученого чи митця. Вінстон Черчилль, один з найвідоміших лідерів у світовій історії, а водночас лауреат Нобелівської премії у галузі літератури, поєднав у собі всі вищезазначені іпостасі. Важко не помітити, наскільки цитованим і згадуваним є Вінстон Черчилль сьогодні в Україні. Одна з причин цього – усім відома історична промова політика у Фултоні у 1946 році, у якій він спрогнозував сутність зовнішньої політики росії на подальші десятиліття та фактично передбачив, зокрема, і нинішню нічим не спровоковану російсько-українську війну.

Особливий стиль комунікації з суспільством та світом, що був притаманний натхненним промовам Вінстона Черчилля, вже неодноразово ставав предметом спеціальних студій. Натомість стиль і жанровий діапазон його епістолярного комунікування ще не потрапляв у поле зору українських дослідників. Тож актуальність і новизна дисертації, присвяченої епістолярній спадщині Вінстона Черчилля, який в одному зі своїх афоризмів констатував, що «краще робити новини, ніж розповідати про них», є беззаперечними.

Уже у «Вступі» дисертантка наголошує на тому, що приватні та офіційно-ділові кореспонденції Вінстона Черчилля розглядатимуться не стільки як коментар до його творчості чи політичної діяльності, скільки як художньо

вартісний матеріал із окресленою жанрово-стильовою своєрідністю, анонсує при цьому новий підхід до осмислення епістолярної спадщини британського державного діяча й митця, враховуючи «суб'єктивне начало», «оголений психологічний світ особистості адресанта» (с.19).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано як індивідуальний проєкт у межах комплексного плану науково-дослідницької роботи кафедри романо-германських мов Національної академії СБУ.

Враховуючи тему й мету, дисертантка чітко сформулювала завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Достатньо високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації Ольги Семенюк забезпечує методологічно правильне застосування цілого корпусу наукових підходів. Зважаючи на значний обсяг та неоднорідність першоджерельного матеріалу, виправданим є комплексне застосування таких методів, як: історико-генетичний, описовий, типологічний, герменевтичний, порівняльно-типологічний, рецептивно-естетичний, психобіографічний, метод добору, систематизації та класифікації матеріалу та інших. Комплексний підхід до листів Вінстона Черчилля забезпечив усебічний аналіз його епістолярної спадщини (з окресленням її жанрово-стильової типології) крізь призму постколоніальної методології.

Дисертація Ольги Семенюк вирізняється глибоким аналізом провідних наукових ідей попередників (як українських, так і зарубіжних), вагомою джерельною базою дослідження, що в цілому стало запорукою високого рівня наукової вірогідності одержаних результатів, сформульованих висновків і рекомендацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній літературознавчій науці здійснено цілісний жанрово-стильовий аналіз епістолярію Вінстона Черчилля у контексті концепції метажанрової природи листа. Науковий інтерес становить також інтерпретація тих епістол,

які зберігаються в архівах Великої Британії. Безперечною заслугою дисертантки є введення в науковий обіг тих листів Вінстона Черчилля та листів-відповідей до нього, які раніше не були доступні для українського загалу.

Практична значущість дисертації. Практична цінність результатів дослідження зумовлена можливістю їх використання під час викладання нормативних і спеціальних курсів зарубіжної літератури, теорії літератури, спецкурсів і спецсемініарів у вищих навчальних закладах України, Національній академії Служби безпеки України, а також для проведення дисертаційних розвідок.

Структура та зміст дисертації чіткі й продумані, відповідають меті й поставленим завданням. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 263 сторінки, основного тексту – 205 сторінок. Отже, оформлення роботи відповідає встановленим вимогам.

Аналіз змісту дослідження. Дисертаційна робота є оригінальним і завершеним дослідженням, результати якого вичерпно представлені у розділах роботи.

Перший розділ дисертації **«Теоретико-методологічні засади вивчення письменницького епістолярію»** присвячено характеристиці наукових підходів та дискусійних питань у трактуванні листа як жанру зокрема та письменницького епістолярію взагалі. Дисертантка подає розгорнуту історію зародження національної і світової епістолярної літератури, а також науки про неї. Цілком логічно вона звертає особливу увагу на англійську епістолярну традицію (але, на жаль, подібно до своїх попередників, простежує її розвиток лише до XIX століття) та її наукову рецепцію. Належне місце відведено питанню типології епістолярію, зокрема епістолярію письменницького, від найдавніших часів і до наших днів. Дисертантка висловлює думку про те, що «епістолярний жанр швидко інтегрується в сучасному комунікативному просторі і набуває інших форм та форматів» (с.52). Маючи на увазі блоги, які

на рівні жанру мають максимум подібностей із епістолярною формою, авторка справедливо зазначає, що такий сучасний підхід дозволяє «продовжити життя» (с.53) епістолярію. У цьому ж таки розділі листування Вінстона Черчилля тлумачиться як «епістолярне полотно історії державності та тогочасної політичної думки» (с.55), що й визначає концепцію усєї кваліфікаційної роботи. Чітко прописано й принципи комплексного підходу до типології епістолярної спадщини Вінстона Черчилля, на які дисертантка спиратиметься в наступних розділах. Схвалення заслуговує той факт, що, оперуючи думками дослідників-попередників, авторка нерідко дискутує із їхніми твердженнями (наприклад, із С.Скварчинською (с.37), С.Єрмоєнко (с.56)). Показовим є і той факт, що рух наукової думки Ольги Семенюк перебуває у полі дослідницьких спостережень професора Володимира Кузьменка, що свідчить про тісну співпрацю дисертантки і наукового керівника, визнаного корифея української науки про епістолярну творчість. Привертає увагу також детальний аналіз логіки та методики подальшого поетапного дослідження епістолярної спадщини Вінстона Черчилля. Таким чином, теоретичний розділ дисертації засвідчує наукову сумлінність та ерудицію авторки, її вміння узагальнювати різноманітні ідеї та концепції, окреслювати ключові проблеми у дискусіях довкола епістолярного жанру.

Розділ другий «**Жанрові модифікації епістолярію Вінстона Черчилля**» окреслено жанровий діапазон листів адресанта. У п'яти підрозділах роботи відповідно охарактеризована ділова кореспонденція, епістолярна публіцистика, дружнє та інтимне листування, а також листування Вінстона Черчилля з родиною. Розрізняючи в діловому листуванні В.Черчилля листи офіційно-ділові й приватно-ділові та окреслюючи їхню специфіку, дисертантка аналізує листи останнього до Франкліна Рузвельта. Вона вдало простежує еволюцію та специфіку жанрової модифікації ділового листа у процесі листовного спілкування цих світових лідерів, дружба поміж якими додала «легкого неофіційного шарму» (с.78) їхнім епістолярним діалогам. Доречним є виокремлення такого піджанру епістолярного спілкування між двома лідерами

держав, як «листування вождів». Цікавими і змістовними є спостереження, які робить дисертантка, досліджуючи епістолярну публіцистику Вінстона Черчилля, зокрема радіовиступів (листів-промов), радіозвернень (листів-звернень), що засвідчували мистецький та ораторський хист адресанта. Аналіз дружнього листування Вінстона Черчилля з Бернардом Шоу та Гербертом Веллсом, що міститься в другому розділі роботи, суттєво доповнює вже існуючі літературні портрети цих митців, а також у новому ракурсі подає портрет самого адресанта, збагачуючи його психологічними нюансами. Глибиною й делікатністю аналізу позначений той «портрет партнерства та любові» Вінстона та Клементини Черчиллів, що його подає дисертантка, відкриваючи потаємні сторони характеру світового лідера й самобутнього митця. Виправданим є погляд на листи подружжя, що «утворилися внаслідок дифузії інтимного, дружнього, родинного та почасти дидактичного приватного листування» як на «справжню конвергенцію жанрів і стилів» (с.123).

У третьому розділі («Стильова парадигма епістолярію Вінстона Черчилля») проаналізована взаєморецепція адресанта із адресатами, а власне стилістичні грані самовираження Вінстона Черчилля у діловому, родинному та інтимному листуванні. Фактично текст цього розділу ілюструє відому тезу Жоржа Бюффона «Людина – це стиль». Дисертантка вправно простежує авторську індивідуальність Вінстона Черчилля на макро- і макрорівнях його індивідуального епістолярного стилю, на рівні застосування самобутніх авторських прийомів стилізації. Йдеться про сугестію, саморецепцію, риторичні засоби, застосування прямої мови, інтертекстуальності, про створення власних фразеогам та акумуляції влучних висловлювань, які й робили адресанта впізнаваним, виказуючи його бойовий дух у діловій кореспонденції, а також вишуканий темперамент у листуванні з Клементиною Черчилль. Варто погодитися з дисертанткою в тому, що «заслугою В. Черчилля можна вважати вироблення власного стилю написання службових (дипломатичних) листів, які започаткували англо-американський стиль

складання дипломатичних документів, що передбачає ширше використання напівофіційної і приватної кореспонденції» (с.174)

В основних висновках підсумовані отримані в дисертаційній роботі наукові результати, які підтверджують розв'язання дисертанткою поставлених завдань.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях. Публікації Ольги Семенюк відображають основні положення і результати дисертаційної роботи. Їх оприлюднено у шести статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, та в одній статті, що вийшла друком у науковому виданні, що індексується у Scopus. Також опубліковано шість праць, що мають апробаційний характер (три з них в іноземних виданнях). Одна публікація в іноземному виданні додатково висвітлює зміст дисертації. Науковий доробок Ольги Семенюк відповідає вимогам щодо публікації та апробації матеріалів дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У процесі перевірки дисертаційної роботи та наукових публікацій, що опубліковані за темою дисертації, порушень академічної доброчесності не виявлено. Зокрема, не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, елементів фабрикації чи фальсифікації. Текст дисертації містить посилання на публікації авторки роботи та публікації інших авторів. Дисертація написана грамотно, у науковому стилі. Дослідження відповідає обраній спеціальності та рівню кваліфікаційної роботи доктора філософії.

Оцінюючи дисертаційну роботу Ольги Семенюк в цілому як працю високого ґатунку, висловлюємо такі побажання та зауваження:

1. Робота виграла б, якби дисертантка ширше прописала контекст епістолярної творчості Вінстона Черчилля, аналізуючи її не лише крізь призму життєпису політика й митця, суспільно-політичної ситуації, але й у паралелях із епістолярним стилем доби, у зіставленнях з жанрово-стильовою регламентацією листа в культурно-історичну

епoxy модернізму, які трапляються у роботі украї рідко, до того ж – переважно у висновковій частині.

2. Логіка композиції дисертації, зокрема структурування і зміст другого розділу, провокує питання: чому у третьому розділі роботи авторка уникає аналізу стилістики дружнього листа Вінстона Черчилля?
3. «Список використаних джерел» в дисертації Ольги Семенюк досить солідний. Схвалення заслуговує блок англomовної наукової літератури, який, як і сама робота, засвідчує обізнаність авторки із розвитком світової епістолографічної науки. Утім, на жаль, ставлячи за мету дослідження жанрово-стильової типології епістолярію Вінстона Черчилля, дисертантка оминає увагою праці української літературознавиці Нонни Копистянської, у полі зору якої традиційно перебували генологічні проблеми. Врахування спостережень та ідей Нонни Копистянської в царині генології сприяло б здійсненню наукового обґрунтування жанрових модифікацій листів В. Черчилля.

Утім, висловлені вище зауваження аж ніяк не знижують теоретико-методологічної і науково-практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Більше того, варто вказати на особливу актуальність і затребуваність подібних праць для сучасної української літературознавчої науки, у якій, незважаючи на тенденції поширення філологічного аналізу на жанри нефікційної літератури, зокрема й епістолярної, фактично відсутні студії над епістолярієм представників світового письменства, як і (за поодинокими винятками) недоступні самі листи зарубіжних літераторів в українських перекладах. Тож добре було б, щоб матеріали дисертації Ольги Семенюк були укладені в монографію, дійшли до читацького, а особливо наукового загалу, узвичаївши, так би мовити, дослідження на кшталт рецензованого.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 035 Філологія, а також вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 року) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її авторка Семенюк Ольга Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української і зарубіжної
літератури та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Оксана ТЮТЮННИК
Засвідчую
Нач. ВК *Анастасія Анастасівна*